
V Ustrzykoch Górnych som sa zdržal trochu dlhšie, aby som si mohol usporiadať poznámky. Jednolôžkovú izbu so stolíkom, posteľou, kreslom a televízorom, na ktorom sa nedalo nič chytiť, som premenil na dom tvorivej práce pod záštitou Poľskej turisticko-vlastivednej spoločnosti. Křdlik belorítok pod odkvapom fungoval lepšie než akýkoľvek budík. Každé ráno som sa zobúdzal s tým, že leje ako z krhly, no keď som odostrel závesy, zistil som, že počujem len šumenie potoka. Cez víkendy sa to v hoteli turistami len tak hemžilo a majitelia obchodu a reštaurácie si prísne strážili parkovacie miesta. Bolo to však len promile z vyše pol milióna dôkladne spočítaných hostí, ktorí ročne navštívia bieščadský národný park. Vo všedné dni som pri raňajkách sedával sám ako prst a čašník sa neprestával diviť, že som ešte stále tu. Mal som v pláne prejsť na slovenskú stranu. Na chate pod Rawkami som vypil pivo a potom som sa vydriapal na hrebeň. Chladný vietor na ľavom líci, sivé nebo na juhu. Žltá helikoptéra krúžila nad horami. Prvý raz. Druhý. Tretí. Nieкто sa stratil v kopcoch.

Chodník sa priblížil k hraničným stĺpikom. Červeno-biely na jednej, žltomodrý na druhej strane. Cestička prechádzala pomedzi ne a potom sa bezhlavo vrhla na západ. Niekoľko stovák metrov dole, niekoľko stovák metrov zase nahor, neustále v lesnom tuneli. Na dne malého údolia ma chytil dážď. Prečkal som ho pod korunou veľkého buka s čudným pocitom, že ma nieкто sleduje. Stĺpik číslo šesť, číslo päť, štyri, tri, dva, napokon posledný. Trojmedzie. Miesto, kde sa stretávajú hranice troch krajín. Poľsko, Slovensko a Ukrajina tu ležia ako uprostred rozkrájaney torty. Toto pre vás, toto pre vás a toto pre nás. Dobrú chuť! Potom som z vrcholu Kremenca zbehol do bučiny Stuzice a náhle som sa ocitol v celkom inom svete.

Slovenčina je oproti poľštine bohatšia o podstatné meno prales, hoci podobné slovo by sme isto vedeli stvoriť aj my, podobne ako pradedko či prababka. Prales nepotrebuje žiadne ozdoby, opisy ani prídavné mená. V tých šiestich písmenách sa ukrýva celá masa živej i mŕtvej organickej matérie. Stromy staršie ako najstaršia ústava. Tienistý podrast pripomína púšť. V kmeňoch prastarých bukov hniezdia rôzne vesmírne stvorenia, napríklad fúzač alpský. Rozpadajúce sa drevo je potravou pre celú armádu húb, machov i lišajníkov. V podstatnom mene prales sa ukrýva drevník ryhovaný, mnohonôžka červenopása i podpňovka obyčajná. Stromy zlámané vetrom i snehom, vyvrátené korene. Opustené brlohy, vôňa práchnivého dreva, večitý tieň. Niet tu miesta pre žiadnu zväžnicu.

Do zotmenia mi zostávali sotva tri hodiny, a tak som sa hnal ďalej. Stratíť sa by znamenalo prespať v lese, po ktorom sa premávajú medvede a hraničná stráž. Cesta bola značená pomerne nekonvenčne a s veľkou dávkou slobody. Celkom inak ako v Poľsku. Značky sa nachádzali na tenkých pníkoch mladých bučkov, ktoré tu mali rásť ešte celé desaťročia, kým ich vystriedajú ďalšie pokolenia. Páčilo sa mi to ďalekosiahle premýšľanie značkára. Výborne sa hodilo k dlhovekosti okolitého pralesa. Iritovala ma však jeho ľahkovážnosť. Podišiel som k jednej značke a potom som márne hľadal ďalšiu. Občas som ich skúšal hľadať metódou pokus-omyl. Tu nie, tak možno tam? Nie dole, tak azda hore? Jeden potok, druhý, tretí v hlbokom závoze. Opierajúc sa o mocnú jedľu som vypil posledné zvyšky vody z fľaše a pozrel sa na mapu. Namiesto prvých domov Novej Sedlice som mal pred sebou ešte jeden kopec a rieku. Jediné, čo mi chýbalo na ich zdolanie, bola trpezlivosť.

Do dediny som dorazil, až keď sa už slnko skrylo za Čierťaz a ľudia zhánali z pastvín posledné kravy. Ešte chvíľu predtým sa skončil prales a začal sa obyčajný les. Chodníček vyšiel spomedzi starých stromov na lysú poľanu. Viedol z nej labyrint najrôznejších cestičiek. Vo vyjazdených koľajach tiekla voda, každý ďalší krok sa končil v hlbokom blate.

V reštaurácii Penziónu Kremenec v Novej Sedlici z rádia vyhrávala známa melódia. Pieseň *Hej, sokoly* spievaná po slovensky znela oveľa menej nostalgicky ako na opačnej strane karpatského rozvodia. Pre potreby filmu *Čiara* pesničku nahrali v skočnej a veselej podobe.

Na príjazdovej ceste stáli dva ošúchané Volkswageny Passat. Ich majitelia, zavalití robotníci, jedli miešané vajíčka s chlebom. Namiesto kávy mali pivo, namiesto čaju si objednali po štamprlíku čohosi mocnejšieho. Barmanke, pre ktorú zrejme pracovali, sľúbili, že zostanú naozaj len pri jednom.

„Z Moravy?“ kríkli mojím smerom. Myšlienka, že by som k nim mohol prísť zo severu, bola pre nich príliš iracionálna.

Na poschodí, kde som strávil predošlú noc, som medzi hromadou propagačných materiálov historického regiónu Zemplín našiel aj ošúchanú knižku Františka Líznu *Šel jsem však vytrvale*. Lízna bol jezuita a pútnik. Pochádzal, ako inak, z Moravy. V roku 2004 putoval zo Svaté Hory neďaleko Příbramu do Santiaga de Compostela.

O pár rokov neskôr sa vydal pešo zo Slovenska na Krym a ako svoj východiskový bod si zvolil Kremenec. Takto opísal svoj prvý deň na ceste:

Spal som ako na trnách, v noci ma budil hlad i smäd. O siedmej ráno som sa napil vody z potoka, niečo si zajedol a ešte na chvíľu zadriemal. Potom som si zbalil ruksak a začal schádzať z pekného kopca. Odrazu sa predomnou zjavili dvaja policajti. Povedali, že cesta dole cez kopec je ťažká a ľahšie sa mi pôjde popri potoku. No aj tak to nebolo ľahké. Raz som zapadol až po lýtko do blata. Nakoniec som natrafil na červenú turistickú značku. Vtedy som už vedel, že som zachránený. Naraz sa však spustila búrka, celkom premočený som sa ukryl v prístrešku, kde sa už pred dažďom skrývali štyria lesní robotníci. Rozumel som im len málo, rozprávali po rusínsky. Ale pochopil som, že cez kopec by som sa nedostal. Hovorili mi aj to, aby som poslal svoju knižku o púti do Santiago de Compostela kňazovi zo Zboja.

Po daždi som zišiel do Novej Sedlice. Cestou mi bolo do spevu. Uvedomil som si, že túto cestu už poznám – šiel som ňou v roku 1985 z Kremenca na Svätý Hostýn. Začudoval som sa, že mi to tak uletelo z pamäti.

Teraz som už v malej izbičke v Penzióne Kremenec. Opral som si veci, odslúžil svätú omšu a zjedol dobre pripraveného pstruha.

Na konci zápisu sa ešte Lízna posťažuje na otravného opilca a chváli svoje turistické topánky. Deň sa končí účtovným zápisom: mínus štyristo slovenských korún za nocľah a stravu.

V predošlom zápise, keď kráčal tou istou cestou opačným smerom, písal o neprístupnom lese, hlboké zeleni, vlhkých rastlinách, strmom svahu a klzkých kameňoch, na ktorých sa dva razy pošmykol a spadol. Na vrchole Kremenca bol premočený, vyčerpaný a vystrašený. Báľ sa, že ak si tu zlomí nohu, môže prejsť aj týždeň, kým ho v lese niekto nájde. Nemal so sebou karimatku. Zabalil sa do všetkého, čo mal pri sebe a tak zaspal. Ktovie, či sa mu v tom šere neprisnilo aj zopár viet, ktorými rozprávač Chatwinovej knihy *V Patagónii* počastoval perzského misionára bahaizmu: „Dnes ráno necítim nijaké špeciálne vierovyznanie. Môj Boh je Boh peších putujúcich. Ak putujete tak, ako sa patrí, možno nepotrebujete žiadneho iného Boha.“

Napuchnutá obloha čakala len na to, aby mohla explodovať, a tak som sa namiesto návratu do lesa vybral na autobus do Sniny.

Prvé, čo upútalo môj pohľad na tejto strane Karpát, bola pustota krajiny. Dediny sa končili pri tabuli s preškrtnutým názvom obce a lúky nezacláňali žiadne bilbordy. Ako keby tu nikto nemal nič na predaj. Zato úbočia hôr pripomínali vystrihovačku z krepového papiera. Úzke pásy stromov rôzneho veku. Podrast, mladina, žrd'ovina i kmeňovina tu rástli bez ladu a skladu. Alebo v akomsi ťažko pochopiteľnom poriadku. Správca miestnych lesov sa zrejme riadil fantáziou namiesto hlbšieho premýšľania.

V Snine neďaleko autobusovej stanice stál v susedstve tuje pristrihutej do tvaru špirály kamenný Ján Pavol II. Pri nohách mu ležalo niekoľko desiatok kahancov. Keď som sa zahľadel na tri vystreté prsty jeho pravej dlane, skúšajúc odhadnúť myšlienku, akú do tohto gesta vložil umelec, podišiel ku mne mladý chlapík.

„Turista?“ spýtal sa.

„Turista.“

„Len si tak ideš?“ pokračoval pohybujúc rukami, akoby v nich držal neviditeľné trekingové paličky.

„Idem.“

„A odkiaľ si prišiel? Z Moravy?“

„Cez hory. Z Poľska, z Kremenca.“

„Z Kremenca? Pekne. Ten je váš,“ povedal a ukázal prstom na sochu. A potom ani nečakal na odpoveď, poprial mi šťastnú cestu a zmizol za kostolnými dverami.

„Áno, náš,“ dopovedal som už len pred tvárou Jána Pavla a chvíľu som uvažoval o tom, či to nemala byť výzva, aby som si ho zobral so sebou.

Sninu som prešiel krížom-krážom a hľadal čosi pod zub. Pred železničnou stanicou stáli iba taxíky. Chodník plynulo prešiel do námestia. Stál na ňom ešte jeden pamätník. Miestni mu hovorili Anča. Anča bola útla bosá dievčina v sukni po kolená, klasická postavička socialistického realizmu. V prvej chvíli som si pomyslel, že ide o ďalšiu ženu, čo sa lúči so svojím mužom pred odchodom do sveta. Ale potom som si prečítal nápis na podstavci. Myslím, že Anča bola zvečnená pri umývaní okien.

ŽITE, ACH ŽITE, TAK JAK ŽIŤ SME CHCELI MY. Citát básnika Laca

Novomeského znel v tieni Karpát zvlášť nadčasovo.